

CUPRINS

Introducere	5
Capitolul I. Noțiuni preliminare	9
1.1. Obiectul cursului.....	9
1.2. Diversitatea sistemelor de drept pozitive și varietatea raporturilor sociale în spațiu și timp.....	10
1.3. Conflictele de jurisdicție, conflictele legi în spațiu și conflictele de legi în timp și spațiu. Izvorul lor: raportul juridic cu element de extraneitate	10
1.4. Soluțiile oferite de dreptul internațional privat. Definiții.....	12
1.5. Legătură strânsă și influență reciprocă dintre dreptul internațional privat și dreptul intertemporal. Respectarea legii străine și a celei vechi	13
1.6. Multitudinea conflictelor interspațiale și interpersonale și integrarea lor în obiectul dreptului internațional privat. Explicația denumirii.....	16
1.7. Eșecul măsurilor radicale și totalitare de soluționare a conflictelor de legi în spațiu și a celor în spațiu și timp.....	19
1.8. Imposibilitatea unui drept uniform mondial. Încheierea unor convenții privind conflictele de legi paralele celor privind o lege uniformă. Noi izvoare formale cu dispoziții uniformizatoare	20
1.9. Soluționarea conflictelor de legi prin dreptul internațional privat respectă persoana umană, autonomia legislativă a diverselor grupuri sociale, asigurând continuitatea juridică spațială și temporală a vieții oamenilor. Principiul adaptării.....	21

Capitolul II. Izvoarele formale ale dreptului internațional privat	23
2.1. Definiția și clasificarea izvoarelor formale ale DIP	23
2.2. Izvoarele internaționale	23
2.3. Izvoarele interne	25
2.4. Izvoarele convenționale	26
2.5. Însemnătatea doctrinei, jurisprudenței, dreptului natural	27
2.6. Conflictul între diversele izvoare ale DIP	29
2.7. Conflictul dintre izvoarele internaționale și cele interne.....	30
Capitolul III. Natura normelor de drept internațional privat	32
3.1. Cele trei tipuri de norme juridice de DIP	32
3.2. Normele juridice materiale.....	32
3.3. Normele de aplicare imediată.....	33
3.4. Normele conflictuale (indirecte, indicatoare ale legii competente în speță).....	35
Capitolul IV. Noțiuni fundamentale privind soluționarea conflictelor de jurisdicție	39
4.1. Noțiunea de proces civil internațional. Problemele ridicate de procesul civil internațional și ordinea soluționării lor. Cele două sensuri ale conceptului de conflict de jurisdicții	39
4.2. Sediul juridic al reglementărilor privind procesul civil internațional	40
Capitolul V. Soluționarea conflictelor de competență jurisdicțională internațională	42
5.1. Noțiunea de competență jurisdicțională în dreptul internațional privat. Competența generală. Conflicte pozitive și negative de competență. Forul de necesitate	42
5.2. Sediul juridic al competenței internaționale și caracterul normelor ce determină competența. Prioritatea normelor de competență din tratatele internaționale, din dreptul Uniunii Europene și din legile speciale	44

5.3. Regula generală în materia competenței internaționale conform Codului de procedură civilă. Cazul mai multor pârâți (liticonsorțiu subiectiv pasiv).....	46
5.4. Competența exclusivă a instanțelor române conform Codului de procedură civilă	49
5.5. Competența exclusivă a instanțelor române rezultată din convenția părților sau din prezentarea și apărările pârâtului (prorogarea voluntară de competență). Efectele convenției de arbitraj (excepția de arbitraj).....	55
5.6. Competența preferențială a instanțelor române conform Codului de procedură civilă	65
5.7. Instanțele române – for de necesitate	71
5.8. Verificarea din oficiu a competenței internaționale și determinarea concretă a instanței române competente	73
5.9. Competența asupra chestiunilor preliminare și în materia litispendenței și conexității internaționale	75
5.10. Norme de competență internațională aplicabile între statele Uniunii Europene (Regulamentul nr. 1215/2012 - Brussels I bis).....	78

Capitolul VI. Legea aplicabilă desfășurării procesului civil internațional.....

6.1. Sediul juridic și regula generală a aplicării legii forului	95
6.2. Domeniul de aplicare a legii forului și rolul dreptului străin în procesul civil internațional	98
6.3. Capacitatea procesuală și drepturile străinilor părți în procesul civil.....	99
6.4. Calitatea procesuală, obiectul și cauza acțiunii. Chestiunea legii aplicabile interesului	101
6.5. Regimul probelor. Supralegalizarea	103

Capitolul VII. Interpretarea normelor conflictuale și calificările.....

7.1. Interpretarea normelor conflictuale și problema calificărilor.....	109
7.2. Sistemul sintetic tradițional (al secolului al XIX-lea) al formulării normelor conflictuale.....	110

- 7.3. Sistemul inovator al lui Freitas (Brazilia, 1860) al formulării analitice a regulilor conflictuale și expansiunea lui în veacul al XX-lea 111
- 7.4. Definiția calificării și soluția autonomă a problemei calificărilor, oferită chiar de DIP 111
- 7.5. Legea după care se efectuează calificarea: *lex fori* sau *lex causae*? 113
- 7.6. Soluția autentică și integratoare: calificarea primară după legea forului și secundară după legea competentă. Reglementarea românească contemporană 115
- 7.7. Minimalizarea problemei calificărilor în dreptul pozitiv 116

Capitolul VIII. Conflictele spațiale de norme de drept internațional privat - respectarea dreptului internațional privat străin 117

- 8.1. Divergența spațială a normelor de drept internațional privat (DIP). Conflictele pozitive și negative ale normelor de DIP: aceeași soluție ca la conflictele dintre alte norme. Respectarea DIP străin în spiritul comunității de sisteme juridice 117
- 8.2. Conflictul pozitiv: eșecul soluțiilor doctrinare, legislative, jurisprudențiale și convenționale. Respectul DIP străin și limitarea DIP al forului 118
- 8.3. Limitarea DIP care nu are legătură efectivă cu speța: coexistența și integrarea celor două DIP în materie reală sau în materie personală. Exemple românești. Frauda la lege 119
- 8.4. Conflictul negativ al normelor de DIP: adoptarea aproape unanimă a retrimiterii în hotărârile judecătorești, textele legislative și convenționale 122
- 8.5. Reacția inițială virulentă a doctrinelor „aprioriste” 124
- 8.6. Dezvoltarea și integrarea doctrinei retrimiterii. Poziția Institutului de Drept Internațional asupra considerării normelor străine de DIP 124
- 8.7. Argumente și sofism 125
- 8.8. Concluzii 126

Capitolul IX. Aplicarea directă și indirectă a legii străine și adaptarea acesteia față de legea forului.....	127
9.1. Aplicarea directă și indirectă a legii străine	127
9.2. Conflictele de legi și drepturile dobândite: coexistență în DIP	128
9.3. Aplicarea indirectă a legii străine, conform doctrinei românești (rezolvarea conflictelor de legi în spațiu și în timp).....	130
9.4. Condițiile și efectele recunoașterii unui drept dobândit legal în străinătate, potrivit DIP românesc. Efectele atenuate ale ordinii publice în cazul recunoașterii drepturilor dobândite în străinătate. Art. 2.567 Cod civil român	131
9.5. Excepția generală de ordine publică.....	132
9.6. Adaptarea legii străine față de cea a forului	134
Capitolul X. Drept intertemporal internațional și drept internațional intertemporal	136
10.1. Conflictele în timp ale normelor de DIP și în spațiu ale normelor de drept intertemporal.....	136
10.2. Drept intertemporal internațional: soluții jurisprudențiale.....	137
10.3. Drept intertemporal internațional: soluții doctrinare.....	138
10.4. Drept intertemporal internațional românesc.....	141
10.5. Drept internațional intertemporal: soluții jurisprudențiale și doctrinare.....	142
10.6. Drept internațional intertemporal românesc.....	143
10.7. Limitarea aplicării dreptului intertemporal străin de ordine publică românească.....	143
Capitolul XI. Norme conflictuale privind persoana fizică	144
11.1. Aspecte introductive	144
11.2. Legea aplicabilă stării și capacității persoanei fizice. Stabilirea legii naționale. Conceptul de reședință obișnuită în DIP românesc. Ocrotirea terților	145
11.3. Legea aplicabilă numelui persoanei fizice și drepturilor inerente ființei umane	147

11.4. Legea aplicabilă ocrotirii majorului și măsuri de protecție a terților	148
11.5. Legea aplicabilă încheierii căsătoriei	149
11.6. Legea aplicabilă efectelor căsătoriei. Cooperarea extinsă în materia legii aplicabile regimului matrimonial	150
11.7. Legea aplicabilă desfacerii căsătoriei. Cooperarea extinsă în materia legii aplicabile desfacerii căsătoriei	161
11.8. Legea aplicabilă filiației și adopției.....	167
11.9. Legea aplicabilă autorității părintești și protecției copiilor	169
11.10. Legea aplicabilă obligației de întreținere	170
Capitolul XII. Norme conflictuale privind persoana juridică	174
12.1. Legea care guvernează statutul organic al persoanei juridice. Domeniul ei de aplicare	174
12.2. Legea care guvernează statutul organic al sucursalei și al filialei	175
12.3. Stabilirea naționalității persoanei juridice.....	176
12.4. Reședința obișnuită a persoanei juridice	178
12.5. Legile aplicabile fuziunii unor persoane juridice de naționalități diferite	179
12.6. Legile aplicabile schimbării naționalității persoanei juridice.....	179
12.7. Legea aplicabilă societăților fără personalitate juridică	181
12.8. Recunoașterea persoanelor juridice străine în România și efectele acestei recunoașteri	182
Capitolul XIII. Norme conflictuale privind bunurile.....	188
13.1. Norme conflictuale generale	188
13.2. Norme conflictuale aplicabile bunurilor mobile corporale	189
13.3. Norme conflictuale aplicabile bunurilor încorporale	190
13.4. Norme conflictuale privind formele de publicitate	190

Capitolul XIV. Norme conflictuale privind moștenirea	191
14.1. Aspecte introductive.....	191
14.2. Legea aplicabilă moștenirii. Progres față de vechea reglementare.....	192
14.3. Desemnarea legii aplicabile succesiunii. Diferențe față de vechea reglementare.....	193
14.4. Domeniul de aplicare a legii succesiunii.....	194
14.5. Legea aplicabilă formei testamentului	195
14.6. Soarta succesiunii vacante în România	195
14.7. Norme conflictuale uniforme privind succesiunea în dreptul Uniunii Europene.....	195
Capitolul XV. Norme conflictuale privind actele juridice	203
15.1. Aspecte introductive.....	203
15.2. Legea aplicabilă condițiilor de fond ale actului juridic. Legea desemnată și legea aplicabilă în lipsa alegerii. Comparatie cu vechea reglementare.....	204
15.3. Legea aplicabilă condițiilor de formă ale actului juridic. Obligatorietatea formei solemne impuse de legea aplicabilă fondului.....	205
15.4. Norma de trimitere din art. 2634 Cod civil privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale. Regulamentul (CE) nr. 593/2008 (Roma I). Materiile excluse din sfera de reglementare a regulamentului. Aplicarea universală a regulamentului	206
15.5. Legea aplicabilă condițiilor de fond ale contractului. Legea desemnată și normele imperative ale statului unde sunt localizate elementele relevante ale situației. Legea aplicabilă validității convenției părților privind legea aplicabilă. Legea aplicabilă în lipsa alegerii părților. Incapacitatea uneia dintre părți după legea altei țări.....	208
15.6. Legea aplicabilă condițiilor de formă ale contractului.....	211
15.7. Domeniul de reglementare al legii aplicabile contractului. Excluderea retrimiterii.....	212

15.8. Limitele aplicării legii ce guvernează contractul. Normele de aplicare necesară și ordinea publică.....	212
15.9. Legea aplicabilă mijloacelor de probă ale contractului.....	213
15.10. Raportul normelor conflictuale din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 (Roma I) cu alte dispoziții din dreptul UE. Data contractelor care intră sub incidența regulamentului.....	214

Capitolul XVI. Norme conflictuale privind faptele juridice.....

16.1. Norma conflictuală din art. 2.641 Cod civil. Regulamentul (CE) nr. 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor extracontractuale (Roma II). Materiile excluse din sfera de reglementare a regulamentului. Conceptul de obligație extracontractuală. Aplicarea universală a regulamentului.....	215
16.2. Legea aplicabilă obligațiilor izvorâte din fapte ilicite. Norma conflictuală generală din art. 4. Desemnarea legii aplicabile. Excepții de la norma conflictuală generală.....	217
16.3. Legea aplicabilă obligațiilor izvorâte din fapte licite (gestiunea de afaceri, îmbogățirea fără justă cauză, culpa <i>in contrahendo</i>).....	218
16.4. Domeniul de reglementare al legii aplicabile obligațiilor extracontractuale. Excluderea retrimiterii.....	220
16.5. Limitele aplicării legii aplicabile obligațiilor extracontractuale. Normele de aplicare necesară și ordinea publică.....	221
16.6. Legea aplicabilă mijloacelor de probă ale obligației extracontractuale.....	221
16.7. Raportul normelor conflictuale din Regulamentul (CE) nr. 864/2007 (Roma II) cu alte dispoziții din dreptul UE.....	221

Capitolul XVII. Eficacitatea internațională a hotărârilor judecătorești civile (în sensul larg al termenului)	222
17.1. Aspecte generale. Noțiunea de hotărâre străină. Efectele hotărârii străine. Forța probantă, recunoașterea și exequatur-ul	222
17.2. Recunoașterea hotărârilor străine conform Codului de procedură civilă	224
17.3. Executarea hotărârilor străine conform Codului de procedură civilă	230
17.4. Recunoașterea și executarea hotărârilor pronunțate într-un stat membru al UE potrivit Regulamentului (UE) nr. 1215/2012 - Bruxelles I bis	233
17.5. Recunoașterea și executarea în România a hotărârilor civile pronunțate în Elveția, Islanda și Norvegia (Convenția de la Lugano-2007).....	251
Bibliografie	253

Capitolul I

NOȚIUNI PRELIMINARE

1.1. Obiectul cursului

Acest curs nu își propune să prezinte toate cunoștințele de drept internațional privat. Aceasta este sarcina unei lucrări cu mult mai ample și mai ambițioase (intitulată *tratat*). Tratatul este, în general, fie rezultatul unui efort colectiv fie produsul unui singur specialist, căruia vârsta și experiența îi îngăduie o privire panoramică dar detaliată asupra unei științe anumite. Întrucât nu mă aflu în niciuna din cele două situații, se impune, după exemplul altor specialiști, să fac o selecție¹. Vom începe cu *noțiunile preliminare*, apoi vom urmări algoritmul *soluționării litigiilor civile cu element de extraneitate*. Astfel, cititorul va fi inițiat în problematica *conflictelor de competență jurisdicțională internațională* (aflând țara în care ne vom judeca), apoi va desluși modalitatea de stabilire a *legii ce guvernează procedura* de soluționare a litigiului (aflând etapele procesuale și actele ce trebuie îndeplinite). Într-un nou stadiu al procesului de învățare, cititorul va asimila conceptele fundamentale ale *conflictelor de legi* (mecanism care stabilește legea ce reglementează drepturile și obligațiile părților respectivului litigiu civil cu element internațional) și *normele conflictuale speciale* utilizate de autoritățile românești în diverse materii. Inițierea cititorului în știința dreptului internațional privat se va încheia prin explicarea *eficienței internaționale a hotărârilor jurisdicționale* (adică a metodelor

¹ A se vedea Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 422; Sergiu Deleanu, *Drept internațional privat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013; Dragoș-Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială - Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013; Ernestina Ungureanu, *Drept internațional privat, Partea I și Partea a II-a*, Ed. Cugetarea, Iași, 1999, 2000; Ernestina Ungureanu și Adrian Constantin Tatar, *Drept internațional privat. Partea generală actualizată*, Ed. Lumen, Iași, 2014.

prin care hotărârile ce rezolvă un litigiu civil cu element străin își vor produce toate efectele dincolo de granițele puterii suverane de care depinde autoritatea jurisdicțională ce a emis hotărârea).

1.2. Diversitatea sistemelor de drept pozitive și varietatea raporturilor sociale în spațiu și timp

Dreptul pozitiv existent în lume (adică legile, cutumele și jurisprudența) nu este nici universal și nici perpetuu. El se împarte într-un mare număr de sisteme juridice, fiecare autonom, cu norme proprii, adesea divergente care se aplică într-o anumită epocă, pe un anumit teritoriu, anumitor persoane. Să luăm spre exemplu legile fiecărui stat, ale statelor federate, ale anumitor provincii sau ale diverselor religii sau rituri. Pe de altă parte, în afara acestei diversități legislative spațiale și temporale, faptele juridice se nasc, se dezvoltă, produc efectele și sunt adesea judecate cu caracteristicile lor de continuitate în epoci și în locuri diferite. Omul nu este limitat în activitatea sa, asemeni legilor. Efectele vieții sale pot avea legătură cu teritorii diferite, cu o varietate de indivizi și se pot prelungi în epoci diferite. Spre exemplu, să luăm nașterea, căsătoria, dobândirea de bunuri, delictele, moartea, fapte care intervin într-o țară, într-un moment precis și care prin situarea domiciliului sau reședinței persoanelor implicate, prin situarea bunurilor și prin timpul scurs ajung să fie judecate într-o altă țară sau într-o altă epocă.

1.3. Conflictele de jurisdicție, conflictele legi în spațiu și conflictele de legi în timp și spațiu. Izvorul lor: raportul juridic cu element de extraneitate

Aceste fapte intră în relație, în epoci și în zone geografice diferite, cu legi autonome și divergente care nasc în spiritului celui interesat (al avocatului, al autorității, al judecătorului) o îndoială atât asupra autorității competente să stabilească drepturile și obligațiile persoanelor implicate în aceste fapte cât și asupra legii ce va reglementa aceste drepturi și aceste obligații: legea proprie (aceea a autorității care o aplică, numită *legea forului*) sau legea străină, sau, pe de-o parte, legea actuală a forului și pe de alta, legea străină veche ce a permis nașterea unui drept într-un alt stat.

Aceste stări de îndoială ce se nasc în mintea persoanelor implicate sunt denumite în limbajul juridic:

- ✓ **conflicte de jurisdicții** (cele dintre organele jurisdicționale ale statului în care lucrează judecătorul, arbitrul, avocatul sau funcționarul public și organele jurisdicționale ale unui alt stat implicat),
- ✓ **conflicte de legi în spațiu** (dintre legea forului și legea străină) și
- ✓ **conflicte de legi în timp și spațiu** (cele privind recunoașterea sub legea actuală a forului a efectelor unui drept dobândit de o persoană conform legii străine vechi)¹.

Tipurile de conflicte de mai sus sunt generate de **raporturile juridice cu element de extraneitate (cu element străin)**, adică de acele raporturi juridice care prin anumite elemente au legătură cu mai multe sisteme de drept².

Elementul de extraneitate nu reprezintă un element de structură distinct al raportului juridic, alături de subiecte, conținut și obiect, ci oricare dintre acestea, dacă se află sub incidența unei legi străine, devine element de extraneitate. În doctrină, principalele elemente de extraneitate ce pot apărea în legătură cu cele trei elemente ale raportului juridic civil au fost prezentate astfel:

- *în legătură cu subiectele raportului juridic*: cetățenia, reședința obișnuită, religia (pentru persoana fizică), sediul, reședința obișnuită, naționalitatea, fondul de comerț (pentru persoane juridice);
- *în legătură cu conținutul raportului juridic*: anumite elemente materiale relevante pentru conținut precum locul încheierii actului juridic sau al executării lui, sau acordul de voință al părților sau locul săvârșirii delictului sau cel al producerii prejudiciului sunt guvernate de o lege a altui stat;

¹ Pentru o definiție completă a conflictelor de legi în timp și spațiu a se vedea mai jos 1.7.

² Sergiu Deleanu, *Drept internațional privat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 11.

- *în legătură cu obiectul derivat al raportului juridic*: bunul este situat în străinătate sau deși este în țara noastră se supune unei legi străine (bunurile unei ambasade în România)¹.

Raportul juridic cu element de extraneitate poate da naștere, frecvent, unui litigiu între părți în legătură cu drepturile și obligațiile lor. *Activitatea prin care instanța rezolvă acest litigiu derivat din raportul juridic cu element de extraneitate se numește proces civil internațional.*

1.4. Soluțiile oferite de dreptul internațional privat. Definiții

Pentru soluționarea conflictelor de legi în spațiu și a celor în timp și spațiu, dreptul și-a dezvoltat o ramură distinctă. *Este vorba de dreptul internațional privat.*

Dreptul internațional privat rezolvă conflictele de legi în spațiu și reglementează faptele care intră într-o relație spațială cu legi autonome și divergente. Dreptul internațional privat reglementează, practic, faptele juridice în translare, care pe un spațiu geografic trec dintr-un sistem de drept într-altul. El stabilește aplicarea unei legi dincolo de teritoriul și de persoanele pentru care a fost făcută. El facilitează schimburile umane între sisteme juridice opuse, asigurând continuitatea juridică a indivizilor care trec din teritoriul unui sistem juridic în teritoriul altuia. În literatura juridică, un specialist îl definea drept „îngerul păzitor” al călătorilor, al străinilor care se deplasează pe harta lumii pentru a se distra, a învăța, pentru a munci și chiar pentru a se stabili ca emigranți². *Mai, pe scurt, dreptul internațional privat reprezintă acea ramură a dreptului care reglementează raporturile juridice cu element de extraneitate, indicând autoritatea competentă să soluționeze litigiile legate de aceste raporturi, legea aplicabilă acestora precum și efectele pe care hotărârile jurisdicționale le au în*

¹ Dragoș-Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat. Partea generală. Partea specială - Normele conflictuale în diferite ramuri și instituții ale dreptului privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 1-2.

² Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 422-423.

*alt stat decât cel de origine*¹. O altă definiție interesantă și ușor de reținut este cea potrivit căreia *dreptul internațional privat reprezintă totalitatea normelor juridice conflictuale și materiale prin care se soluționează conflictele de legi și conflictele de jurisdicții, precum și normele materiale privind condiția juridică a străinului*². Această definiție are meritul că precizează atât obiectul dreptului internațional privat cât și metoda acestei ramuri de drept, așa cum va afla cititorul în paginile următoare.

Din cele de mai sus, rezultă că dreptul internațional privat există ca ramură distinctă în toate sistemele de drept contemporane și că această ramură a dreptului românesc este singura ce îi permite juristului român să-și exercite profesia și să-și folosească cunoștințele în străinătate. De aceea, tinerii cititori care doresc să-și încerce norocul în diaspora ar trebui să acorde o atenție suplimentară acestei discipline.

1.5. Legătură strânsă și influență reciprocă dintre dreptul internațional privat și dreptul intertemporal. Respectarea legii străine și a celei vechi

Între dreptul internațional privat și dreptul intertemporal există o puternică legătură și influență reciprocă. *Dreptul intertemporal soluționează conflictele de legi în timp, reglementând faptele juridice în relația lor temporală cu legi divergente. El reglementează faptele în tranziție, care trec de-a lungul timpului de la o lege la alta a aceluiași stat. El asigură activitatea unei legi dincolo de epoca sa, drept pentru care a mai fost numit și drept tranzitoriu, conflict de legi în timp sau teorie a retroactivității legilor*³.

¹ O formă contrasă a acestei definiții se găsește la Ioan Macovei, *Drept internațional privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 7.

² Sergiu Deleanu, *Drept internațional privat. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 25.

³ Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 423.

În primele izvoare juridice formale moderne, dreptul internațional privat și dreptul intertemporal au fost „frați gemeni”. Ambele ramuri au făcut obiectul aceleiași științe juridice, numită *știința izvoarelor dreptului*, disciplină care studia legile, natura lor, efectele lor și modul de aplicare. Principiile acestor ramuri de drept au fost formulate în primele titluri ale codificărilor generale vechi, începând cu Titlul I, Cartea I a Codului lui Iustinian¹ și terminând cu articolele 2 și 3 ale Codului civil francez din 1804 și cu articolele 4 și 5 din Codul civil austriac din 1811². Reamintim că și Codul civil român din 1864 formula principiile dreptului internațional privat și dreptului tranzitoriu (intertemporal) în articolele 1 și 2 ale Titlului preliminar. Astfel, articolul 1 prevedea că legea dispune numai pentru viitor, ea neavând putere retroactivă. Articolul 2 avea trei alineate, după modelul art. 3 Cod civil francez. Potrivit celui dintâi alineat, numai imobilele aflate în cuprinsul teritoriului României sunt supuse legilor române, „chiar când ele se posedă de străini”. Cel de-al doilea alineat prevedea că legile relative la starea civilă și la capacitatea persoanelor urmăresc

¹ Constituția împăratului Theodosius (349-395 d. Chr.) „Cunctos populos...” (Toate popoarele...), redată în Codul lui Iustinian în Cartea I, Titlul I, C.1.1.1. obliga toate semințiile aflate sub cărmuirea împăratului roman să devină creștini catolici adică să urmeze învățăturile Primului Sinod Ecumenic de la Niceea (325). În secolul al XIII-lea, constituția a făcut obiectul unei glose (adnotări) a juristului Francisco de Accursio (1182-1260), cunoscut sub numele latinizat Accursius. Această glosă, potrivit căreia un cetățean al Bologniei chemat în fața instanțelor din Modena nu trebuie judecat după reglementările Modenei, pentru că el nu este supus acestora, reprezintă certificatul de naștere al dreptului internațional privat, deoarece deschide calea aplicării extraterritoriale a reglementărilor străine mai ales în materia statului personal. Pentru o traducere engleză a constituției a se consulta <http://www.uwoy.edu/lawlib/blume-justinian/ajc-edition-2/books/book1/book%201-1rev.pdf> (accesată pe 23 februarie 2016). Pentru glosa accursiană și raționamentul complex al acestui mare jurist a se consulta Jorge Alberto Silva Silva, *La Lex Cunctos Populos. Un impulso al razonamento iusinternacional privatista contemporáneo* în Universidad Autónoma de Ciudad de Juarez, *Heurística jurídica*, Año I, Núm. 2, Enero-Junio de 2011, p. 11-22, disponibil la următoarea adresă web: <http://sirio.uacj.mx/difusion/publicaciones/Documents/Heuristica/Revista%20Heuristica%20a1%20n2.pdf> (accesată pe 23 februarie 2016).

² Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 423.

pe români, chiar când ei au reședința în străinătate. În sfârșit, ultimul alineat al articolului 2 Cod civil român 1864 dispunea supunerea formei exterioare a actelor legilor țării unde se întocmește actul¹.

În prezent, dezvoltarea ramurii dreptului internațional privat a impus abandonarea acestui mod de reglementare. Raporturile de drept internațional privat beneficiază de o reglementare extinsă cuprinsă fie în Codul civil și în Codul de procedură civilă (a se vedea Cartea a VII-a a Codului civil român din 2009 sau a Codului românesc de procedură civilă din 2010), fie într-o lege separată (spre exemplu, Legea nr. 218/1995, Reforma sistemului italian de drept internațional privat², Legea Republicii Populare Chineze privind raporturile juridice civile cu element străin³, Legea poloneză din 4 februarie 2011 privind dreptul internațional privat⁴).

În doctrină, s-a subliniat puternica legătură existentă între dreptul internațional privat și dreptul intertemporal. Cele două ramuri de drept se influențează reciproc. Există chestiuni de drept internațional privat (spre exemplu cele privind recunoașterea divorțurilor străine nefrauduloase sau cele ale recunoașterii timpului de lucru prestat de un străin) a căror soluție este identică cu cea oferită de dreptul intertemporal (privind efectele produse, după abrogarea legii ce permitea desfacerea căsătoriei prin divorț, a divorțurilor pronunțate sub legea veche sau în materia timpului de muncă prestat de un lucrător înainte de intrarea în vigoare a noii reglementări)⁵. Conflictele de legi în spațiu au, în general, o dimensiune temporală. Ar fi inexact să considerăm că, întotdeauna, conflictele de legi în spațiu se desfășoară numai

¹ Codul civil. Colecția „I.N. Fițescu”, No.1, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1935, p. 5.

² Disponibilă la următoarea adresă web: http://www.jus.unitn.it/cardozo/obiter_dictum/codciv/legge218_95.htm (accesată pe 29 februarie 2016).

³ Disponibilă la: <http://conflictoflaws.net/News/2011/01/PIL-China.pdf> (accesată pe 29 februarie 2016).

⁴ Disponibilă la: http://pil.mateuszpilich.edh.pl/New_Polish_PIL.pdf (accesată pe 29 februarie 2016).

⁵ Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 424.

la timpul prezent (în momentul prezent). Există conflicte de legi în spațiu unde *lex fori* este îndeobște legea nouă, iar legea străină este legea veche. *Aceste conflicte de legi între legea sub imperiul căruia s-a născut un drept și legea altui stat unde se solicită recunoașterea lui sunt denumite în doctrina de drept internațional privat conflicte de legi în timp și spațiu pentru a le deosebi de cele exclusiv în spațiu (născute între legile unor state diferite la momentul nașterii, modificării, transmiterii sau stingerii unui drept) și cele exclusiv temporale (apărute între reglementările juridice succesive aparținând aceleiași stat și cu privire la același drept)*¹. Pe de altă parte, conflictele de drept intertemporal nu privesc doar faptele trecute, ele considerând și problemele prezentului (spre exemplu, o prescripție în curs sau contractele care nu au fost încă încheiate). Iată de ce dreptul intertemporal utilizează deopotrivă principiul aplicării imediate a noii legi și principiul respectării drepturilor dobândite.

Atât dreptul internațional privat (pe care-l vom abrevia prin DIP) cât și dreptul intertemporal respectă legea străină și legea veche pentru a asigura continuitatea spațială și temporală a vieții juridice a persoanelor cu excepția limitărilor impuse de principiile fraudei la lege și ale ordinii publice.

1.6. Multitudinea conflictelor interspațiale și interpersonale și integrarea lor în obiectul dreptului internațional privat. Explicația denumirii

Conflictele care fac obiectul DIP cuprind conflicte de legi autonome care aparțin fie unui stat, fie unui stat membru, fie unei provincii sau regiuni, fie sistemelor juridice personale (sisteme juridice unde persoanelor fizice li se aplică un set de norme de drept privat determinat de religia sau de seminiția căreia îi aparțin). Un reputat specialist considera că distincția frecventă în doctrina europeană între conflictele

¹ A se vedea Ernestina Ungureanu și Adrian Constantin Tatar, *Drept internațional privat. Partea generală actualizată*. Ed. Lumen, Iași, 2014 p. 106 și Ioan Macovei, *Drept internațional privat*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 27.

de legi internaționale și cele interprovinciale, distincție obținută utilizându-se criteriul suveranității este vetustă¹. Toate aceste conflicte intră în obiectul DIP, soluțiile fiind extrem de asemănătoare. Diferențele între modul de soluționare a acestor conflicte sunt rare, limitate și de o importanță redusă.

În secolul al XIX-lea și chiar în secolul al XX-lea, conflictele de legi, în spațiu (care țin de DIP), sau în timp (care țin de dreptul intertemporal), includeau atât conflictele între normele de drept public cât și între cele de drept privat². Aceasta pe considerentul că, în conflictele de legi, se recunoaște și se aplică dreptul public străin. Să ne gândim, spre exemplu, la legile străine privind cetățenia, sau la actele administrative ori de procedură străine. Astfel, întemeietorul științei DIP, judecătorul american Joseph Story considera în lucrarea sa din 1834, *Commentaries on the Conflict of Laws Foreign and Domestic...*³ că în obiectul disciplinei intrau și conflictele de legi de procedură și conflictele de reglementări materiale penale. La fel se considera și în America Latină (a se vedea Tratatul de la Montevideo din 1889 și 1940, Convenția de la Havana din 1929 - Codul Bustamante și doctrina din epocă). În Europa, propagatorii denumirii de drept internațional privat (inventată de Joseph Story), adică Schafner în Germania (1841) și Foelix în Franța (1840 și 1843) nu dădeau cuvintelor „internațional privat” conotația pe care doctrina posterioară europeană a susținut-o, adică aceea privind conflictele de legi suverane privind doar dreptul privat și comercial. De altfel, în

¹ Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 425. Pentru detalii asupra caracteristicilor conflictelor de legi interprovinciale a se consulta Ernestina Ungureanu, Adrian Constantin Tătar, *Drept internațional privat. Partea generală actualizată*, Ed. Lumen, Iași, 2014, p. 134-136.

² Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 425.

³ Lucrarea poate fi consultată la următoarea adresă web https://books.google.ro/books?id=4Ao9AAAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (accesată pe 29 februarie 2016).

secolul al XIX-lea, dreptul procedural și dreptul penal erau considerate „drept privat” și nu „drept public”, ca în zilele noastre¹.

Doctrina europeană contemporană consideră, în majoritatea ei, că dreptul internațional privat reglementează doar raporturile juridice de drept privat cu element de extraneitate². Iată de ce disciplina studiată de noi cuprinde în denumirea sa adjectivul „privat”.

Celălalt adjectiv, „internațional” se explică prin prezența elementului de extraneitate în raporturile juridice de drept privat reglementate de această ramură a dreptului. Acest epitet este înșelător, deoarece pentru neinițiați poate sugera o legătură cu dreptul internațional public ce reglementează relațiile dintre state și dintre state și organizații internaționale. În realitate, legătura dintre cele două ramuri de drept este mai relaxată decât lasă să se înțeleagă denumirea, deși influențele reciproce există. O doză redusă de drept internațional public se găsește în dreptul internațional privat. În doctrina engleză, această concluzie este ilustrată astfel: atunci când este vorba despre confiscarea sau naționalizarea de către state a proprietății private, atât timp cât bunul confiscat se afla pe teritoriul statului ce l-a confiscat, dreptul internațional privat va recunoaște validitatea acestui act juridic, indiferent de prevederile de drept internațional public privind condițiile adoptării unei astfel de măsuri și a plății compensațiilor datorate de respectivul stat³. Adjectivul „internațional” nu face trimitere nici la natura izvoarelor formale ale acestei ramuri de drept. Așa cum se va vedea la momentul potrivit, izvoarele juridice interne au un rol preponderent în configurarea dreptului internațional privat,

¹ Haroldo Valladão, *Développement et intégration du droit international privé, notamment dans les rapports de famille (Cours général de droit international privé)*, în *Recueil des Cours de L'Académie de droit international de la Haye*, Tome 133 (1971), p. 426.

² Dragoș-Alexandru Sitaru, *op. cit.*, p. 7; Sergiu Deleanu, *op. cit.*, p. 7-8; Claudiu-Paul Buglea, *Dreptul internațional privat român*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, 2015, p. 9; C.M.V. Clarkson, Jonathan Hill, *The Conflicts of Laws. Third Edition.*, Oxford University Press, Oxford UK, 2006, p. 3; Adrian Briggs, *The Conflict of Laws. Third Edition*, Clarendon Law Series, Oxford University Press, Oxford UK, 2013, p. 2-3.

³ Adrian Briggs, *The Conflict of Laws. Third Edition*, Clarendon Law Series, Oxford University Press, Oxford UK, 2013, p. 2.